

УДК 378

<http://doi.org/10.17721/2524-048X.2017.08.53-73>

Євген Хан

кандидат історичних наук,
молодший науковий
співробітник науково-дослідної
частини Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

**АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ
НАПРЯМКІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОГО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ: УКРАЇНСЬКИЙ
ДОСВІД СПІВПРАЦІ**

***Анотація.** Інтеграційні процеси, що відбуваються у світовому співтоваристві в усіх сферах людської діяльності, мають великий вплив і на систему вищої освіти. На даний період формується єдиний європейський освітній простір, що виражається насамперед у гармонізації освітніх стандартів, підходів, навчальних планів, спеціальностей у різних країнах світу. Відкритий освітній простір передбачає зростання мобільності студентів і співробітництва викладачів університетів різних країн, що має сприяти поліпшенню системи працевлаштування випускників університетів, підвищенню статусу цих країн у сфері освіти.*

Академічна мобільність є одним з напрямків Болонського процесу, який забезпечує цілісність європейського простору вищої освіти та європейського дослідницького простору. При цьому під європейським простором розуміється не тільки простір держав Євросоюзу. Цей простір охоплює території всіх держав-учасниць Болонського процесу.

Дуже важливо з'ясувати наскільки наша держава включається у процеси

академічних обмінів та міжнародної співпраці у сфері освіти, в першу чергу з європейськими країнами, оскільки міжнародна академічна мобільність є важливим фактором у процесі європейської інтеграції. Необхідним є навести конкретні приклади міжнародної академічної співпраці та академічних обмінів між українськими та європейськими вищими навчальними закладами, дослідити їх досвід участі у популярних європейських освітніх програмах та науково-дослідних проектах.

Ключові слова: Міжнародна академічна мобільність, європейський освітній простір, Болонський процес, інтеграція, вища освіта.

Академічна мобільність це важливий фактор формування глобального освітнього та наукового простору, інструмент підвищення якості та ефективності освіти та розвитку міжкультурного обміну. Вона збільшує шанси людини на професійну самореалізацію, а також підвищує якість трудових ресурсів національної економіки. До того ж, зовнішня студентська мобільність є й суттєвим джерелом поповнення бюджету. Для конкретного студента участь у програмах академічної мобільності забезпечує можливість отримати якісну європейську освіту та диплом зарубіжного університету з обраного напрямку підготовки, доступ до наукових бібліотек та лабораторій провідних наукових центрів, розширення своїх знань у суміжних галузях, збагачення індивідуального досвіду щодо інших моделей створення та поширення знань; удосконалення рівня володіння іноземною мовою, ознайомлення з культурою, історією, традиціями країни перебування, зрештою випробувати себе на предмет адаптаційних можливостей до навчання в іншій системі організації вищої освіти та проживання в іншій країні. Кількісні та якісні показники міжнародної академічної мобільності українських студентів, аспірантів і науковців, на жаль, визначити складно, оскільки наша держава не веде офіційної статистики тих осіб, що виїждять за кордон для навчання, стажування, обміну досвідом [2, с. 40].

Мета статті полягає в тому щоб проаналізувати кількісні та якісні показники участі українських вищих навчальних закладів у програмах академічної мобільності. Навести конкретні приклади участі українських вищих навчальних закладів у міжнародних, в першу чергу європейських, програмах академічної мобільності, проектах міжнародної співпраці у сфері освіти. Показати, що міжнародна академічна мобільність є важливим елементом у євроінтеграційних прагненнях України.

Джерельною базою у дослідженні даної теми є Закони України та урядові документи, накази, постанови та розпорядження Міністерства освіти та науки України, двосторонні угоди, статистичні дані та моніторингові дослідження, а також офіційні представництва та інтернет-сайти європейських освітніх програм.

Проблемою розвитку міжнародної академічної мобільності та міжнародної співпраці у сфері освіти і науки, зокрема участі України у Болонському процесі та участі нашої держави у міжнародних освітніх програмах і проектах займається велика кількість європейських та вітчизняних учених, дослідників у сфері права, освіти і науки, також ця тема є важливою іспанським актуальною для керівництва та адміністрації українських вищих навчальних закладів. Серед найвідоміших спеціалістів у цій сфері можна виділити праці Андрущенко [2], В. Вікторова [3], В. Глибовця [4], М. Данилишина [5], М. Згуровського [7], Г. Калінічевої [8], М. Лендьеля [9], О. Литвина [10], Г. Новосад [13], Г. Січкаренка [18] та ін.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014 рік) дано визначення академічної мобільності: «академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами» [6].

У свою чергу, Кабінет Міністрів України постановою від 12 серпня 2015 р. № 579 затвердив Положення про порядок реалізації прав на академічну

мобільність. Цим положенням встановлюється порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу українських ВНЗ на території України чи поза її межами та учасників освітнього процесу іноземних ВНЗ. Відповідно до Положення право на академічну мобільність може бути реалізоване на підставі міжнародних договорів про співробітництво в галузі освіти іспанський науки, міжнародних програм та проектів, договорів про співробітництво між вітчизняними ВНЗ та закордонними. Окрім того, право на академічну мобільність може бути реалізоване вітчизняними учасниками освітнього процесу з власної ініціативи та за підтримки адміністрації ВНЗ в якому навчається чи працює громадянин. Право на академічну мобільність повинно відповідати усім принципам Болонської декларації [15].

Джерелами фінансування міжнародної академічної мобільності являються міжнародні програми, такі Темпус, Еразмус Мундус, Еразмус + , ДААД (Німеччина), Жан Моне, Марія Кюрі та ін. [12]. На жаль, наша держава, уряд та міністерство освіти майже не виділяють коштів та не фінансують наукові та освітні проекти, пов'язані з міжнародними академічними обмінами, тому переважна більшість українських студентів здійснюють поїздки до закордонних ВНЗ на навчання, стажування, проходження практики або отримавши грант, або на фінансування вищезгаданих програм, або за власний кошт.

Показником міжнародної академічної мобільності є контингент іноземних студентів в Україні та українських студентів за кордоном. До прикладу, за даними МОН, у 2013/2014 навчальному році у вищих навчальних закладах України навчалось понад 69 тис. іноземних студентів зі 146 країн світу. За даними МОН, за угодами міжурядового та міжвідомчого характеру щорічно близько 300 осіб направляються за кордон для здобуття освіти у вищих навчальних закладах (у 2011 – 275, у 2012 – 353, у 2013 р. - 315 осіб. з них 148 студентів). У рамках прямих угод між українськими та закордонними вищими навчальними закладами щорічно за кордон відряджаються на навчання та стажування близько 4000 осіб. Враховуючи, що загальна кількість студентів у

2013-2014 н. р. складала понад 2 млн. студентів, це означає, що лише тисячні відсотка від загальної кількості українських студентів користуються цим шляхом академічної мобільності [14, с. 40].

Доцільно буде навести декілька конкретних прикладів реалізації міжнародної академічної мобільності в окремих українських вищих навчальних закладах.

Одним із лідерів по міжнародній співпраці та реалізації програм міжнародної академічної мобільності був і залишається Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

У 2016 році ректором Київського університету Л. В. Губерським було підписано «Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність Київського національного університету імені Тараса Шевченка», в якому було визначено порядок організації програм академічної мобільності для учасників освітнього процесу, організаційні моменти, пов'язані з участю у програмах академічної мобільності, а також основні правила та етапи участі у таких програмах[16]. Розглянемо деякі, конкретні приклади міжнародної академічної співпраці між КНУ імені Тараса Шевченка та його закордонними партнерами.

В КНУ імені Тараса Шевченка у рамках гранту Уряду Норвегії № СРЕА-2010/10117 СРЕurasia 2010-2015 «Norwegian-Ukrainian and Research Cooperation in the field of Sustainable Management» у 2013 р. реалізувався спільний проект з університетом Нурланда. Бізнес-практику пройшли 7 магістрів факультету кібернетики, 2 магістри економічного факультету та 2 магістри Інституту міжнародних відносин. У цьому ж році відбувся відбір нових 18 претендентів, які навчалися в Університеті Нурланда з січня 2014 р. Ефективно здійснюється реалізація програми Міністерства освіти і науки «Навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, науково-педагогічних та педагогічних працівників за кордоном» («100+100+100»)[9]. У 2012/2013 навчальному році було направлено 40 осіб, з яких 15 студентів, 9 аспірантів, 16 науково-педагогічних працівників, у провідні вищі навчальні заклади 12 країн

світу: Австрія, Велика Британія, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Португалія, США, Франція, Фінляндія, Швейцарія, Швеція, Японія. У 2013/14 навчальному році рекомендовано для проходження навчання та стажування у закордонних навчальних закладах 40 осіб з факультетів кібернетики, хімічного, фізичного, радіофізичного, геологічного, географічного, юридичного, інституту міжнародних відносин, ННЦ «Інституту біології» та астрономічної обсерваторії до університетів Японії, Швейцарії, Франції, Німеччини, Іспанії, Великої Британії, Данії, КНР, Італії, США, Бельгії та Норвегії. У 2012/13 н. р. за кордон до 59 країн світу від'їжджали 1927 викладачів, співробітників та аспірантів Київського університету імені Тараса Шевченка. З них 304 студенти та аспіранти їхали на навчання і 86 студентів – для мовного стажування. Але зважаючи на той факт, що в університеті навчалось близько 27 тисяч осіб, кількість академічно мобільних студентів не досягала навіть 10 %[4, с. 194].

Значний внесок у розвиток академічної мобільності та міжнародної освітньої та наукової діяльності серед український ВНЗ має Ужгородський національний університет (УжНУ).

У квітні 2015 року в УжНУ дев'ять українських та зарубіжних ВНЗ підписали Меморандум про створення Міжнародного консорціуму університетів. Мета створеного Консорціуму – налагодження і координація співпраці у сферах академічної мобільності, наукових досліджень, технологічних розробок та інновацій, підвищення конкурентоспроможності у національному та міжнародному масштабах. Студенти та викладачі УжНУ беруть активну участь у різних програмах академічної мобільності за кордоном за формами: «семестрове навчання», навчально-ознайомча та виробнича практика, стажування. Здійснюється активна співпраця між УжНУ та Поморською Академією у м. Слупську. У 2014/2015 навчальному році 40 студентів УжНУ мали можливість безкоштовно навчатися у польському вищому навчальному закладі за різними напрямками та спеціальностями. Успішно завершилась організаційна робота з набору на I семестр 2015/2016 н.

р. 25 студентів було зараховано на навчання до Поморської Академії у м. Слупську. У семестровій програмі брали участь студенти математичного, інженерно-технічного факультетів, факультету інформаційних технологій, історичного, біологічного, фізичного факультетів, факультету іноземної філології, міжнародних комунікацій та факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу[9, с. 81-83].

У 2014/2015 навчальному році УжНУ приєднався до європейської освітньої програми Erasmus+. Ця програма дозволяє забезпечити мобільність студентів та викладачів на основі стипендій, що надаються Європейським Союзом, та покриває витрати на навчання й проживання. Відділом міжнародного освітнього та наукового співробітництва розроблено та підготовлено 15 договорів із європейськими університетами. Підписані договори створили можливість для 70 бакалаврів й магістрів та для 50 викладачів безкоштовно навчатися або стажуватися у провідних європейських ВНЗ. Основні напрями, за якими здійснювалася мобільність у 2015/2016 навчальному році, були такі: економіка, історія, державне управління, політологія, країнознавство, право, соціологія, біологія, стоматологія, математика, інформатика, фізика, бізнес адміністрування, сільськогосподарські науки. Станом на 30 червня 2015 року 6 студентів УжНУ (факультетів економіки, суспільних наук, інженерно-технічного та міжнародної політики, менеджменту та бізнесу) були номіновані на отримання стипендій на навчання за кордоном протягом першого семестру наступного навчального року. В університеті здійснюється організаційний супровід програм академічної мобільності: повний курс навчання, частковий курс навчання, практика, стажування. У 2014/2015 н. р. відбулося понад 300 закордонних відряджень викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів.

У Будапештському університеті ім. Етвеша Лоранда (Угорщина) семестрове навчання пройшли 43 студенти гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання різних спеціальностей. Відповідно до

чинної Програми співробітництва між Міністерством освіти Словацької Республіки та Міністерством освіти і науки України про співробітництво та обміни в галузі освіти четверо викладачів факультету суспільних наук та економічного факультету пройшли наукове стажування у стінах Пряшівського університету. За цією ж програмою 19 студентів філологічного факультету спеціальності «Словацька мова і література» пройшли семестрове навчання у Пряшівському ВНЗ (Словаччина). В цьому ж університеті навчально-ознайомчу практику на факультеті гуманітарних та природничих наук пройшли чотири студенти фізичного факультету. Майбутні правники мали можливість практикуватись у судових та правоохоронних органах Словацької Республіки (16 студентів). Університет імені Миколаса Ромеріса у липні 2015 року приймає на практику магістрантів спеціальності «Державна служба», а також у разі отримання ліцензії на спеціальність «Електронне врядування» розпочне роботу щодо спільної програми підготовки магістрів із цієї спеціальності.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2014 року в 2014/2015 навчальному році в Ужгородській національній університет були зараховані 305 іноземних студентів в порядку переведення з Луганського державного медичного університету. У вересні попереднього року на перший курс університету було також зараховано 5 іноземців із Словаччини, Польщі, Австрії, Молдови та, окрім цього, упродовж серпня листопада 2014 р. були оформлені запрошення для іноземних громадян, зокрема з Індії, Зімбабве, Нігерії для навчання в університеті. Всього у 2014 року можливістю бути зарахованими на перший курс УжНУ скористалися 66 іноземців. А вже у червні 15 року 54 іноземці, зокрема з числа тих, які були переведені з Луганська, отримали дипломи Ужгородського національного університету [9, с. 87-88].

Корисним досвідом міжнародної академічної мобільності може поділитися Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара (ДНУ). В цьому ВНЗ академічна мобільність реалізується за такими напрямками: у рамках

двосторонніх угод про співробітництво з іноземними освітніми і дослідницькими установами, шляхом участі у міжнародних програмах з надання стипендій та грантів, у ході виконання міжнародних проектів. Станом на 2010 рік університет мав 70 міжнародних угод про співпрацю, зокрема із європейськими країнами (Франція, Німеччина, Польща, Італія, Іспанія, Португалія). До прикладу у 2006 р. в закордонних ВНЗ навчалося всього 10 студентів, у 2007 р. – вже 21, у 2008 р. – 36, у 2009 р. – 53, у 2010 р. – 81. За час дії договору між ДНУ та Бранденбурзьким технічним університетом в Німеччині протягом одного-двох семестрів навчалися 53 студенти, в основному математики і фізики. Також ДНУ у цій сфері співпрацював з іншими німецькими (Кобленц-Ландау, Мітвайд) і французькими університетами (Марсель, Мен, Ліон). Корисні результати були і від виконання договору про співпрацю з Університетом Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін, Польща), особливо в розрізі спеціальності «Образотворче мистецтво», за якою щорічний обмін студентами складає по 10–12 осіб з обох сторін [1, с. 153].

ДНУ активно співпрацює з міжнародними організаціями та фондами, такими, зокрема, як DAAD, IREX, Фулбрайт та ін. З-поміж них варто виділити насамперед програми DAAD, за фінансового сприяння яких студенти та викладачі мають змогу навчатися в німецьких університетах. За грантової підтримки програми DAAD «Леонард Ейлер» 10 студентів факультету прикладної математики ДНУ відвідали Університет Кобленц-Ландау й виконали свої дипломні роботи під подвійним керівництвом німецького та українського професорів. У свою чергу, 15 німецьких студентів протягом кількох місяців перебували в ДНУ за іншою програмою DAAD «Go East», що дозволило їм повчитися в українських професорів та одержати кредити, зараховані їм після повернення на Батьківщину. За рахунок стипендіальних програм DAAD в університетах Німеччини щороку підвищують рівень фахової підготовки студенти спеціальності «німецька філологія», економісти, психологи. А науковці та аспіранти університету неодноразово відвідували цю

країну для проведення спільних досліджень. З 2007 року Дніпропетровський університет є учасником консорціуму європейської програми академічних обмінів «Еразмус Мундус». Програма надає можливість студентам протягом двох семестрів навчатися в одному з європейських університетів-партнерів. За період з 2007 по 2010 рр. за цією програмою 26 студентів і 20 молодих викладачів ДНУ пройшли навчання та стажування за кордоном. У рамках даного проекту завершується також вироблення спільних програм щодо отримання студентами подвійного магістерського диплому з університетами Деусто (м. Більбао, Іспанія) та Альгарави (м. Фаро, Португалія). Мобільність студентів та викладачів ДНУ значною мірою забезпечується і в ході виконання міжнародних проектів.

Показово, що Дніпропетровський університет є визнаним регіональним лідером у програмі «TEMPUS/TACIS», яка здійснюється під егідою Європейського Союзу. За період 1994–2010 рр. було виконано 14 ТЕМПУС-проектів загальною грантовою вартістю близько 2 млн. доларів США, завдяки чому чимало студентів та викладачів навчалися та стажувалися у провідних університетах Європи. Так, за проектом «Кризовий аналіз та прийняття рішень в Україні» 11 викладачів соціально-гуманітарного факультету стажувалися в Римському університеті «La Sapienza», осягаючи сучасні методики підготовки магістрів європейського класу за спеціальністю «Політологія». За магістерською програмою, сформованою на основі реалізації цього проекту, упродовж 2009-2010 рр. в ДНУ навчалася 20 студентів, які мали можливість пройти стажування і в Університеті «La Sapienza». Водночас ряд наших викладачів стажувалися в Університеті м. Штутгарт (Німеччина), який є членом ТЕМПУС-консорціуму. Результатом впровадження такої форми академічної мобільності стала розробка курсів та навчальних програм для відкритої в ДНУ й унікальної для України підготовки фахівців за спеціальністю «Європейська та міжнародна політика і управління кризами» [1, с. 155-157].

За даними Міністерства освіти та науки України, щорічно на навчання

закордон виїжджає близько 20 тисяч студентів, тільки 15% їдуть на повноцінні магістерські програми, решта – стажування. Основною програмою обміну студентів, яка діє на території України вважається ERASMUS MUNDUS – програма, яка здобула широку популярність серед українських ВНЗ. За період з 2004 по 2014 роки близько 2000 українців отримали стипендії на навчання, стажування і викладання в країнах Європи за програмою Європейського Союзу Еразмус Мундус. Разом з понад 150 країнами світу, Україна є однією з країн-партнерів програми Еразмус+. Країнами-членами програми виступають 28 держав-членів ЄС, Ісландія, Норвегія, Ліхтенштейн, Туреччина та Македонія. Основа програми – міжкультурний діалог. Зазвичай обмін здійснюється саме з навчальними закладами країн Європейського Союзу. В рамках даної програми тісна співпраця налагоджена з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, НТУ «КПІ», Національним авіаційним університетом, Львівським національним університетом. Харківським національним університетом імені Каразіна [11].

Також варто зазначити регіональні відмінності стажувань. Зокрема країни Середземномор'я (Іспанія, Італія, Греція) співпрацюють з українськими ВНЗ в галузі спільної підготовки фахівців готельно-ресторанного бізнесу та туристичної сфери, зокрема активна Географія та туризм. Співпраця, навіть з можливістю отримати подвійні дипломи, налагоджена з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Київським національним торгово-економічним університетом, Київським університетом туризму, економіки і права, Львівським національним університетом імені Івана Франка, Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича. Країни Західної Європи та Північної Америки більше орієнтуються на стажування економічного та юридичного профілю. Такі країни як Франція, Велика Британія, Німеччина надають широкий спектр бізнес-шкіл для українських студентів у літній період. Такі стажування проходять 8-10 тижнів та націлені на велику кількість практичних завдань, які також оплачуються. Співробітництво з

університетами ФРН добре розвинене на економічному факультеті КНУ імені Тараса Шевченка, Великої Британії у КНЕУ, КНТЕУ, Франції – у Одеській юридичній академії. За рівнем популярності програм по обміну лідирують стажування економічного та мовного профілю. Варто зазначити, що рівень академічної мобільності студентів не надто сильно залежить від престижу ВНЗ. Значна кількість регіональних університетів країни, зокрема Чернівецький національний університет імені Федьковича, Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького за показниками академічної мобільності студентів знаходиться на одному рівні з деякими столичними вищими навчальними закладами. Однак, без сумніву, рівень міжнародного співробітництва провідних ВНЗ країни значно ширший, спектр програм для обміну та стажування ширший, ніж у провінційних ВНЗ. Серед українських ВНЗ лідерами за темпами академічної мобільності є Києво-Могилянська академія, КНУ імені Тараса Шевченка, НТУ «КПІ», НУБіП, Національний лінгвістичний університет, Львівський національний університет ім. І. Франка [4, с. 192-195].

Наведемо також приклад щодо кількісних показників іноземних студентів в Україні, які навчаються за програмами академічної мобільності. Загалом упродовж 2015 р. в 61 ВНЗ України навчалися 2361 іноземних студенти із 69 країн світу. Зокрема, на програмах академічної мобільності навчалися 767 іноземних студентів (більшість – майже 44% із КНР, 16,3% із Польщі, 13,4% з Німеччини). Лідером серед ВНЗ за кількістю іноземних студентів за цими програмами (майже 42%) став Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова. За програмами ступеневої мобільності здобували ступінь вищої освіти в цілому 1189 іноземних студентів (більшість із Туркменістану – 34% і КНР – 28%). Найбільша кількість іноземців за програмами ступеневої мобільності (майже 27%) навчалася в Національному університеті кораблебудування імені адмірала Макарова. За програмами кредитної мобільності (для здобуття кредитів ЄКТС та/або відповідних

компетенцій, результатів навчання) навчалися 182 іноземних студенти (більшість – громадяни країн Європейського Союзу: Польщі – 35,7%, Німеччини – 12%, Чехії – майже 10%). Лідерами серед українських ВНЗ за кількістю іноземців за програмами кредитної мобільності у 2015 р. стали Національний університет «Львівська політехніка» (26,7%) і Київський національний університет імені Тараса Шевченка (18%). Мовне стажування у 12 українських ВНЗ проходили загалом 94 студенти-іноземці. Майже 31% – в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича; у Львівському національному університеті імені Івана Франка – 21% і в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка – 19%. Загалом більшість (86%) іноземних студентів, які проходили мовне стажування в Україні, навчаються в європейських ВНЗ Польщі, Румунії, Болгарії, Франції, Німеччини, Австрії, Чехії. Лідером серед країн основного місця навчання іноземних студентів є Польща (52%). Наукове стажування у 21 українському ВНЗ проходили загалом 129 іноземних студентів (більшість із Польщі – 36,4% і Німеччини – 29,5%).

Найбільш популярним університетом для іноземців, що прибувають в Україну з метою наукового стажування став Київський національний університет імені Тараса Шевченка (54%). Таким чином, статистичні дані підтверджують позитивну динаміку у бажанні іноземної молоді здобувати освіту в Україні. Традиційно вищі навчальні заклади України користуються популярністю серед абітурієнтів із пострадянських, африканських та азійських країн, у той час як частка студентів денної форми навчання із країн ЄС та Південної Америки складає менше 5% [13, с. 27-28].

Отже, академічна мобільність є важливим фактором міжнародної співпраці у сфері освіти і науки, у процесі інтеграції та інтернаціоналізації у сучасному світі. Ці принципи закріплені у основоположних документах Болонського процесу та у Положеннях Міністерства освіти і науки України. Приєднавшись до Болонського процесу у 2005 році, Україна взяла на себе зобов'язання стати

повноцінним учасником країн, які беруть участь у формуванні єдиного європейського освітнього простору. Важливою складовою цього процесу є міжнародна співпраця та академічні обміни вітчизняних вищих навчальних закладів України та їх закордонних партнерів, зокрема європейських. Академічна мобільність реалізується шляхом участі вищих навчальних закладів у різноманітних міжнародних освітніх програмах, зокрема таких як Темпус, Еразмус Мундус, Еразмус + , ДААД, Жан Моне, Марія Кюрі та ін. Досвід вітчизняних вищих навчальних закладів, зокрема Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Ужгородського національного університету, демонструє кількісні та якісні показники міжнародної співпраці у сфері вищої освіти, академічних обмінів та інтеграційних процесів. Однак, залишається ряд невирішених питань та проблем, які ускладнюють можливість українським студентам навчатися чи стажуватися за кордоном, в першу чергу у європейських вищих навчальних закладах. Ці проблеми пов'язані і з досить низьким рівнем володіння іноземними мовами, з матеріальними, фінансовими затратами. Тому академічна мобільність здебільшого реалізується за рахунок міжнародних освітніх програм, грантів та на онові двосторонніх угод між українськими та європейськими вищими навчальними закладами.

Список використаних джерел та літератури

1. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда з ректором педагогічного університету ім. М. Драгоманова В. Андрущенко [Вела розмову М. Корюненко] // Освіта України. – 2004. – № 13. – 17 лютого. – С. 4.
2. Вікторов В. Нові моделі управління освітою: [Процес перетворень у системі управління освітою України відповідно до вимог Болонського процесу] / В. Вікторов // Вища освіта України. – 2005. – № 2. – С. 66-71.
3. Глибовець В. Л. Академічна мобільність як новий вид сезонної міграції

населення [Електронний ресурс] / Глибовець В. Л., Степанець І. О. // Географія та туризм. – С. 188-195. – Режим доступу: file:///C:/Users/Vlad/Downloads/gt_2013_26_26.pdf (Дата звернення: 18 вересня 2017) – Назва з екрану.

4. Данилишин М. Оболонювання: [Погляд на приєднання України до Болонського процесу: труднощі приєднання] / М. Данилишин // Всеукраїнська технічна газета. – 2005. – № 27 (7 липня). – С. 8-9.

5. Закон України Про вищу освіту (Відомості Верховної ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Дата вернення: 03 квітня 2017) — Назва з екрану.

6. Згуровський М. З. Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України. / М.Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», 2006. – 544 с.

7. Калінічева Г. І. Академічна мобільність як складова європейського простору вищої освіти / Г.Калінічева // Вища освіта України. – Додаток 4, том 1(19) – 2010. – Тематичний випуск Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – 576 с.

8. Інтернаціоналізація освітнього та наукового процесів в Ужгородському національному університеті як складова стратегії розвитку вишу / М. Лендьял [та ін.] // Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць [ред. кол. І. В. Артьомов (голова) та ін.] – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. – Спецвип. 1(10). – 440 с.

9. Іваненко В. В. З досвіду реалізації системи академічної мобільності у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара в контексті Болонського процесу / В. Іваненко // Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы Междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 16–19 нояб. 2010 г. / М-во образования и науки Украины, Харьк. облгосадминистрация, Совет ректоров вузов Харьк.

региона, ар. укр. Акад. [редкол.: В. И. Астахова и др.] – Харьков : Изд-во НУА, 2010. – 364 с.

10. Литвин О. Болонський процес і наші державні стандарти / О. Литвин // Вища освіта України. – 2004. – № 3. – С. 42–44.

11. Навчайся в Європі! Освітні програми, гранти та стипендії Європейського Союзу та держав-членів ЄС 2014 – 2020. [Електронний ресурс]. Матеріал із офіційного сайту Відділу академічної мобільності Київського національного університету імені Тараса Шевченка – Режим доступу: <http://mobility.univ.kiev.ua/?cat=24&lang=uk> (Дата звернення: 18 вересня 2017) – Назва з екрану.

12. Національний Темпус / Еразмус + офіс в Україні. Національна команда експертів з реформування вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/sklad-i-zavdanna.html> (Дата звернення: 18 вересня 2017) – Назва з екрану.

13. Новосад Г. Інтернаціоналізація вищої освіти: іноземні студенти в Україні (2015-2016) [Електронний ресурс] / Новосад Г., Шаповал О. За матеріалами III Міжнародної науково-методичної конференції «Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні». – Тернопіль, 18-20 травня 2016 р. – С. 26-28. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16939/2/Conf_2016_Novosad_G-Internationalization_of_higher_26-28.pdf (Дата звернення: 20 вересня 2017) — Назва з екрану.

14. Пасічник Н. С. Студентська академічна мобільність як чинник інтеграції України у світовий науково-освітній простір / Н. Пасічник // Тези доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції» 22-24 травня 2014 року. – Біла Церква. – С. 40-41.

15. Положення про порядок реалізації прав на академічну мобільність [Електронний ресурс]. Постанова Кабінету Міністрів України № 579 від 12

серпня 2015 року. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248409199> (Дата звернення: 18 вересня 2017) — Назва з екрану.

16. Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність Київського національного університету імені Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mobility.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/08/> (Дата звернення: 18 вересня 2017) – Назва з екрану.

17. Про організацію навчання та стажування студентів, аспірантів та науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах за кордоном. [Електронний ресурс]. Рішення Колегії міністерства освіти і науки, молоді та спорту України Протокол № 2/3-4, 01.03.2012 р. – Режим доступу: old.mon.gov.ua/images/files/kollegiy/2_3-4.doc (Дата звернення: 18 вересня 2017) – Назва з екрану.

18. Січкаренко Г. Г. Трансформація вищої освіти в незалежній Україні: Монографія / Г. Січкаренко. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 362 с.

References

1. ASTAKHOVA, V. (ed.) (2010) *Akademycheskaya mobil`nost` – vazhnyj faktor obrazovatel`noj evrointegracii Ukrainy: materyaly Mezhdunar. nauch.-prakt. konf., Khar`kov, 16–19 noyab. 2010 g. M-vo obrazovaniya i nauki Ukrainy, Khar`k. oblgosadministratsiya, Sovet rektorov vuzov Khar`k. regiona, ar. ukr. akad. Khar`kov: NUA.*

2. KORYUNENKO, M. (2004) *Pedagogichna osvita Ukrayiny v strategii Bolons`kogo procesu: Besida z rektorom pedagogichnogo universytetu im. M. Dragomanova V. Andrushhenkom. Osvita Ukrainy. # 13. 17 lyutogo, P. 4.*

3. VIKOROV, V. (2005) *Novi modeli upravlinnya osvitoyu: [Proces peretvoren`u sy`stemi upravlinnya osvitoyu Ukrayiny` vidpovidno do vy`mog Bolons`kogo procesu]. Vyscha osvita Ukrainy. # 2. P. 66-71.*

4. GLYBOVETS, V., STEPANETS, I. (2013) *Akademichna mobil`nist` yak novyi*

- vyd sezonnoi migracii naselennya. *Geografiya ta turizm*. P. 188-195 [Online]. – Available from: file:///C:/Users/Vlad/Downloads/gt_2013_26_26.pdf (Accessed: September 18, 2017)
5. DANYLYSHYN, M. (2005) Obolonyuvannya: [Poglyad na pryednannya Ukrainy do Bolons`kogo procesu: trudnoschi pryednannya]. *Vseukrains`ka texnichna gazeta*. # 27 (7 lypnya). P. 8-9.
6. Zakon Ukrayiny` Pro vy`shhu osvitu (2014) *Vidomosti Verkhovnoi rady*. # 37-38, P. 2004. [Online]. – Available from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (Accessed: April 3, 2017.)
7. ZGUROVSKIY, M. (2006) *Bolons`kyi proces: golovni pryncypy ta shlyakhy strukturnogo reformuvannya vyschoyi osvity Ukrainy*. Kyiv: NTUU «KPI».
8. KALINICHEVA, G. (2010) Akademichna mobil`nist` yak skladova evropeis`kogo prostoru vyschoi osvity. *Vyscha osvita Ukrainy. Dodatok 4, tom 1(19) Tematy`chny`j vy`pusk Vy`shha osvita Ukrayiny` u konteksti integraciyi do yevropejs`kogo osvitn`ogo prostoru*.
9. ARTYOMOV, I. (ed.) (2015) *Internacionalizaciya osvitn`ogo ta naukovogo procesiv v Uzhgorods`komu nacional`nomu universy`teti yak skladova strategiyi rozvy`tku vy`shu. Mizhnarodnyi naukovyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats*. Uzhgorod: DVNZ «UzhNU», 2015.
10. LYTUVYN, O. (2004) Bolons`kyi proces i nashi derzhavni standarty. *Vyscha osvita Ukrainy*. # 3. P. 42–44.
11. Navchajsya v Yevropi! Osvitni programy`, granty` ta sty`pendiyi Yevropejs`kogo Soyuzu ta derzhav-chleniv YeS 2014 – 2020. (2017) *Viddil akademichnoi mobil`nosti Kyivs`kogo nacional`nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka* [Online]. – Available from: <http://mobility.univ.kiev.ua/?cat=24&lang=uk> (Accessed: September 18, 2017)
12. *Nacional`nyi Tempus / Erasmus + ofis v Ukrayini. Nacional`na komanda ekspertiv z reformuvannya vyschoyi osvity* (2014) [Online]. – Available from: <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/sklad-i-zavdanna.html> (Accessed:

September 18, 2017)

13. NOVOSAD, G., SHAPOVAL, O. (2016) Internacionalizaciya vyschoi osvity: inozemni studenty v Ukraini (2015-2016). *III Mizhnarodna naukovo-metodychna konferenciya «Aktual`ni pytannya organizaciyi navchannya inozemnyh studentiv v Ukraini»*. Ternopil`, 18-20 travnya 2016. P. 26-28. [Online] – Available from: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/16939/2/Conf_2016_Novosad_G-Internationalization_of_higher_26-28.pdf (Accessed: September 20, 2017)

14. PASICHNYK, N. (2014) Students`ka akademichna mobil`nist` yak chynnyk integracii Ukrainy u svitovyi naukovo-osvitnij prostir. *Tezy dopovidej XVI Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoi konferencii «Udoskonalennya informacijnno-resursnogo zabezpechennya osvity ispans`kyj nauky v umovah evrointegracii» 22-24 travnya 2014 roku*. Bila Cerkva. P. 40-41.

15. *Polozhennya pro poryadok realizacii prav na akademichnu mobil`nist`*. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy # 579 vid 12 serpnya 2015 roku*. – [Online] – Available from: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248409199> (Accessed: September 20, 2017).

16. *Polozhennya pro poryadok realizaciyi prava na akademichnu mobil`nist` Kyivs`kogo nacional`nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka (2016)* [Online]. – Available from: <http://mobility.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/08> (Accessed: September 18, 2017).

17. *Pro organizaciyu navchannya ta stazhuvannya studentiv, aspirantiv ta naukovo-pedagogichnyh pracivnykiv u providnyh vyschyh navchal`nyh zakladah za kordonom*. *Rishennya Kolegii ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrayiny. Protokol # 2/3-4 (2012)* [Online]. – Available from: old.mon.gov.ua/images/files/kollegiy/2_3-4.doc (Accessed: September 18, 2017).

18. SICHKARENKO, G. (2009) *Transformaciya vy`shhoji osvity` v nezalezhnij Ukrayini: Monografiya*. Kyiv: Vyd. centr KNLU.

Evgen Khan

PhD (history),

Junior Research Fellow,

Research Department (history department),

Taras Shevchenko

National University of Kyiv

**ACADEMIC MOBILITY AS ONE OF THE PRIORITY AREAS IN THE
PROCESS OF THE FORMATION OF THE COMMON EUROPEAN
EDUCATIONAL SPACE: THE UKRAINIAN EXPERIENCE OF
COOPERATION**

Abstract. *The integration processes, which take place in the world community in all spheres of the human activity have a great influence on the system of higher education. During this period, the common European education space is formed, which expressed particularly through harmonization of education standards, approaches, curricula, and specialties in different countries of the world. The open educational space provides for the increasing of student mobility and co-operation of university lecturers from different countries, which should help to improve the university graduates' employment system and increase the status of these countries in the field of education.*

Academic mobility is one of the areas of the Bologna Process, which ensures the integrity of the European Higher Education Area and the European Research Area. At the same time the European space means not only the space of the states of the European Union. This space covers the territories of all member states of the Bologna Process. The course for the development of academic mobility is enshrined in almost all major documents governing the Bologna process. They note that the academic mobility of students, researchers and lecturers allows its participants to take advantage of European educational values (Prague Communiqué of Ministers of Education 2001), which forms the basis for the formation of the European Higher

Education Area (Berlin Communiqué 2003), is an essential element of the Bologna process, which creates the new opportunities for personal growth, development of cooperation between people and institutions (London Communiqué 2007), etc.

It is very important to find out how much our country is involved in the process of academic exchanges and international cooperation in the field of education, especially with European countries, as far as the international academic mobility is an important factor in the process of European integration.

Key words: *International Academic Mobility, European Educational Space, Bologna Process, Integration, Higher Education.*